

Bir Yüksek Lisans Öğrencisinin Gözünden Uluslararası İlişkiler Pedagojisi - Rasul Almmammadov

---

Bir Yüksek Lisans Öğrencisinin Gözünden Uluslararası İlişkiler Pedagojisi

Felix qui potuit rerum cognoscere causas*

Ersel Aydınli 2020 yılında katıldığı bir seminerde, biraz da kızgınlıkla, “Teori üzerine erken atladık, zanaat (metod/metodoloji) kısmını eksik bıraktık...Özgün kuram üzerine geldiğim noktada şunu söylemem gerekiyor; en başa dönmemiz ve

bu işi nasıl yapıyor yeniden öğrenmemiz gerekmekte...Yöntem özgün kuramın önünü açar.” diyerek endişelerini dile getirmişti. Bundan iki yıl sonra ise (öncesinde İngilizce özel sayı olarak yayımlanan) *Uluslararası İlişkilerde Metodoloji* isimli derleme bir kitabın yayımlanmasını sağlayarak Türkçe Uluslararası İlişkiler (Uİ) Disiplini çalışmalarına katkıda bulunmuştur (diğer bir özel sayı için bkz.).

Bu kitapta Aydınli, teoriyi ‘hayal gücüne’, metodolojiyi ise bir ‘zanaata’ benzetir ve ‘zanaatsız hayal gücü ya üretmez ya da kifayetsiz ve hatta yanıltıcı kavramlara yol açar’ (s. 11-12) demektedir. Lisans düzeyinde öğrencilerin ilk önce giriş ve teori derslerini aldığı ve kitabın ‘ana hedef kitlesinin’ de lisansüstü öğrenciler olduğu dikkate alındığında (s.13), şöyle bir çıkarımda bulunabiliriz; hayal (teori) zanaatı (metodoloji) önceler. İyi bir müfredat güçlü bir hayal gücünün gelişmesine katkı sunar. Hayal gücü ise ancak merak duygusu ile tetiklenir ve inşa edilir. İlgili kitabın Giriş bölümünde Aydınli, bilimsel eylemin en basit anlamda iki sütun (merak/*curiosity* ve makuliyet/*reason*) üzerine yükseldiğini söyler ve ekler; ‘*Merak* bize sorular sordurarak hayal dünyasında (*theory*) dolaştırırken, *makuliyet*...gerçekle bağlantımızı kaliteli metodoloji yoluyla sağlam tutar.’

Bu yazıda merak duygusu ile ilgili olarak kendi eğitim sürecimdeki bazı tecrübeler de dayanarak Türkiye’de Uİ Disiplininin (Aydınli vd., 2015) temel sorunlarından birisinin, öğrenciler arasında *epistemik bir cemaatin* yeterince oluş(a)maması nedeniyle ortaya çıktığını iddia ediyorum. Epistemik bir cemaat olgusundan bahsedebilmek için burada, öğrenciler arasında nedensel açıklama anlamında bir bilgi birikimi (*epistemi*) ile ortak bir topluluk (*cemaat*) duygusunu tahayyül etmeyi mümkün kılan bir aidiyet duygusu inşası süreci kastedilmektedir. Birçok nedenle öğrencilerin merak duygusunun yeterli düzeyde yeşeremediğini, bu sebeple bir hayal gücü inşa edemediklerini, bir disiplinin sınırları içinde eğitim alan farklı üniversitelerdeki öğrenciler arasında aidiyet duygusunun pekişmemesiyle de kendi disiplinlerine *yabancılaştıklarını* düşünüyorum. Diğer taraftan, merak, her ne kadar teorik tahayyül için bir öncül olsa da bütüncül bir eğitim verilmediği zaman bu tahayyül, öğrencileri indirgemeci tartışmaların içine hapsedilmektedir (Uİ disiplini Siyaset Bilimine hapsolmuşken (Rosenberg, 2016) belki de şaşırtıcı değildir). Bütüncül bir eğitimden kastettiğim ise *bilim felsefesi, sosyal teori, tarihsel sosyoloji, politik-ekonomi* alanındaki tartışmalardan

öğrencilerin habersiz olmasıdır. Kısaca biraz da boyumdan büyük bir işe kalkışarak, Uİ eğitimi üzerine iki yönlü bir önerme yapmak istiyorum; Bu yazıda, öğrencilerin mezunu oldukları Uİ Disiplinine yabancılaşmalarının ancak *bütüncül bir müfredat ve merak duygusu* ile aşılabileceği savunulmaktadır.

15 yıl önce paylaşılan bir videoda, Columbia Üniversitesi öğrencilerinin Uİ Teorisi dersi sonrası kendi aralarında yaptıkları bir tartışmayı izlediğim zaman, hem kıskanmış hem de kendi öğrenciliğime tekrar dönüp bakarak, benzer tartışmaları yapıp yapmadığımızı düşünmeden edememiştim. Bir amfinin en arka kısmında, güzel bir sohbet şeklinde tartışma yapan bu 3-4 öğrenci, farklı teorik lenslerin sınırlılığını Feminizm Teorisi üzerinden soyut düzeyde ve örneklerle tartışıyor, disiplinin sadece birkaç devlet üzerine odaklanarak dünyanın üçte ikisini ana tartışmalardan dışladığını, hükümet dışı örgütlerde (NGO) çalışarak da uluslararası ilişkilerin aktörü olabileceğimizi birbirilerine anlatıyor ve aynı zamanda dönemin başından itibaren, 'ısrarla' bu teorik tartışmaların Avrupa ve Batı merkezci olduğunu, bu yüzden dikkat edilmesi gerektiğini söyleyen hocalarını da takdir ediyorlardı. Bir öğrenci, 'bu çok üzücü, keşke sınıftan daha çok öğrenci ile bu tartışmaları yapabilirsek' diyor. Ancak yine de diğer öğrencilerin kişisel şeylerle ne kadar çok meşgul olduğunu söyleyerek, 'bu durumu anladığını' ve ayrıca, zaten böyle tartışmaları yapabilecek 'yeterli bir alanın' olmadığını belirtiyor ve ekliyordu; 'Daha kötü olan ise, öğrenciler bu durum hakkında pek düşünmüyor ve mevcut durumu (*status quo*) olduğu gibi kabul ediyorlar'. Mekân ve zaman farklı, ancak bir çoğumuzun paylaştığı kaygılar ise aynı; merak ve daha bütüncül bir müfredat ihtiyacı.

Hakan Mehmetçik ve Galip Yüksel tarafından 2024 yılı içinde yayımlanan ve 2009-2021 tarihleri arasında, Twitter kullanan 371 Türk akademisyenin paylaşımlarının incelendiği çalışmada, Türk Uİ Disiplini akademisyenleri arasında 'sosyal etkileşim anlamında' bir *epistemik cemaat'ten* bahsedilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Ben de benzer yorumdan yola çıkarak, iki temel nedenden dolayı Uİ öğrencileri arasında bir epistemik cemaatin ortaya çıkamadığını (bunun aslında ne kadar önemli olduğunu) ve ancak bir kimlik duygusu inşa edilerek bunun üstesinden gelebileceğimizi iddia ediyorum.

Epistemik cemaat derken, ilgili alanda yetkin uzmanlarca oluşan bir ağ kastedilmektedir. Bilimsel çalışma yapan kişiler veya gruplara işaret eden epistemik cemaatin üyelerini birbirine bağlayan şey ise, Peter Haas'ın (1992) tanımına göre, belirli bilginin ve bilgi biçimlerinin doğruluğuna inanan uzmanlar arasında ortak inançların olmasıdır. Burada uzmanların normatif ve nedensel anlamda benzer inançları ve açıklamaları paylaşması beklenmektedir. Ben, konumuz açısından kavramı, farklı alt anabilim dallarında yol alsalar da ya da mezun olup kendi memleketlerine dönseler de öğrencilerin minimum düzeyde makro ve teorik analiz yapma bağlamında kavramsal olarak benzer önkabullere veya bilgi birikimine sahip olunması anlamında kullanıyorum. Örneğin 'uluslararası ilişkiler anarşiktir' ya da disiplinin önemli isimleri Kenneth Waltz, Robert Keohane, Alexander Wendt, Ann Tickner'dir.

Burada kaygılandığım konu, farklı üniversitelerden öğrenciler olarak bir araya geldiğimiz zaman ortak pek bir şey konuşamamamızdır. Örnek vermek gerekirse, yüksek lisans eğitimine başlarken, gerek kendi sınıf arkadaşlarım gerekse de katıldığım birkaç doktora dersini alan öğrenciler olsun, birçok üniversiteden gelen öğrenciler olarak belirli konularda üç-beş bilgi haricinde ortak bilgi birikimi veya anlamları paylaşmadığımızı farkettim. Yetersiz veya eksik (ve pekâlâ kendi tembelliğimiz nedeniyle) birkaç isim veya konu hariç, tartışmalara katkı sunamıyor ve bu nedenle de teorik tartışmaları küçümsüyoruz. Kazara bir kitapçıdan giriş düzeyinde bir Uİ kitabı alıp okuyan birisi ile aramızda büyük bir fark olmuyor, müfredattaki sorunlar nedeniyle, öğrenciler kendi disiplinlerinin bilincine varamayarak (neyi, nasıl, neden çalıştığını bilmeyerek) Uİ Disiplinine yabancılaşıyor.

Bu anlamda Uİ Disiplini ontolojik, epistemolojik ve hatta aksiyolojik (Dunn vs. 2013; Grenier vd.. 2015; Özlük 2016) krizlerle yüzleşmek durumunda kalıp 'Disiplinin Sonu mu?' tartışmalarına bir yanıt ararken, Türk Uİ disiplini öğrencileri ise mezun olur olmaz, dört yılını harcadıkları Uİ üzerine hemen toprağı atıveriyorlar. Bu yabancılaşma sonucunda Uİ Disiplini, genel kültür bilgisine indirgenmekte ve öğrencilerin bir gazeteci veya meraklı bir siyasi tarih okuru ile aralarındaki farkı açıklayamamalarına neden olmaktadır. Daha çok vikipedi bilgisine sahip olan kazanır! Sosyal dünya ise gözle gördüğümüz şeye ve gazete haberlerine indirgenir. Ancak Karl Marx'ın sözlerini hatırlayacak olursak;

“Şeylerin dış görünüşü ile özü birbirleriyle aynı olsaydı bütün bilim anlamsız olurdu”.

Daha kötüsü, lisansüstü eğitim düzeyinde (Çin, Rusya, AB, Latin Amerika ve dış politika gibi) farklı çalışma alanlarında uzmanlaşmaya çalışan ve gece gündüz okumalar yapan öğrenciler, ilgili alanlara ilişkin tarihsel-kültürel okumalara odaklanarak birbiri ile diyalog kuramayacak duruma gelirler. Çin çalışmaları bir Uİ çalışmaları olmaktan çıkar. Öğrenciler de artık bir konuda yol aldıkları için Uİ ajandasını takip edemez hale gelir.

Kısaca bu iki örnekte vurgulamak istediğim şey, güçlü bir temele dayanan makro düzeyde kavramsal veya teorik tartışmaların yetersizliği, hem mezun öğrencilerin yabancılaştırılmasına neden olur hem de lisansüstü düzeyde öğrenciler arasında diyalog kurulmasını imkansız hale getirerek epistemik bir cemaatin oluşmasını engeller ve bu da Türkiye’de Uİ disiplinin gelişimini aksatır.

Buradaki çıkarımlar bireysel tecrübelerdir ancak son yıllarda *Uluslararası İlişkiler* ve *All Azimuth* gibi dergilerde yayımlanan ampirik çalışmalar, bir çoğumuzun paylaştığı bu düşünceleri doğrular niteliktedir. Özellikle geçen yıl İsmail Erkam Sula ve diğerleri (2023) tarafından yayımlanan çalışmada, Türkiye’de Uİ disiplinin temel başarısızlığının ‘pedagojik sınırlılıklar’dan kaynaklandığı saptanmıştır. Çalışmanın ana bulgularına göre, *kavramlar üzerine ders sayıları çok az ve Araştırma Yöntemleri dersleri ise çok yetersizdir*. O kadar ki; ‘2000 ile 2022 yılları arasında Uluslararası İlişkiler ve ilgili alt alanlarda üretilmiş toplam 5.769 eser arasından yalnızca kavramsal analiz yapan 29 tez bulunmaktadır’ (s.275). Bu, benim müfredatla ilgili endişelerimi doğrulamaktadır. Çok az kavramsal tartışma yapıyoruz ve bu yüzden doğru düzgün diyalog kuramıyoruz. Yine de Sula vd. disiplinin gelişimi konusunda iyimserler, çünkü üçüncü jenerasyon genç Uİ akademisyenleri ile birlikte, disiplinin artık tespit (*diagnos*) yerine tedavi (*treatment*) edilebilecek ‘olgunluğa’ eriştiğini söylemekte (s.275).

Diğer yapısal faktörler çıkarıldığı zaman, tüm yazarların üzerinde uzlaştığı en temel konu, nitelikli ve kapsamlı bir Araştırma Yöntemleri dersine olan ihtiyaçtır

(Sula, 2023: 271; Sula, 2022). Aynı zamanda iyi bir *IR Theory* dersleridir. Buna katılmamak elde değil. Sula vd. üniversitelerde kavramlarla ilgili derslerin yer almadığını gösterirken, Aydınlı da (2022: 12) otuz sekiz Uİ müfredatında sadece dört üniversitenin üç ve üzeri dönemde yöntem derslerini verdiğini (ve dört üniversitede ise hiç yöntem dersi olmadığını) söylemektedir.

Ben bunun yanı sıra, bilim felsefesi, sosyal teori, tarihsel sosyoloji, Uİ disiplini tarihi ve disiplin sosyolojisi (Joseph ve Wight, 2010; Layder, 2006; Hobson ve Hobden, 2015; Guilhot, 2011; Schmidt ve Guilhot, 2019; Wæver, 1998) gibi derslerin de artık müfredata eklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Eğer farklı endişeler dışarıda bırakılır ve daha bütüncül bir müfredat hazırlanabilirse, mezun olan öğrenciler kendi disiplinleri hakkında daha fazla söz sahibi olabilirler.

Dört yıllık uzun bir eğitim süreci içinde bu dersler müfredata eklenebilir ve 2-3 dönemde uzun uzun tartışılabilir. Bazı derslerin ise lisans eğitiminde yer almasına gerek yok dersem, eminim ki çoğu kişi bana katılacaktır. Örneğin Genel Muhasebe, Kamu Maliyesi, Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, İdare Hukuku, Türkiye Ekonomisi, Sosyoloji vs. Yine bazı bölümlerde bir dönemde anlatılabilecek dersler için birkaç zorunlu veya seçmeli dersler sunulmaktadır. Örneğin Diploması/Kamu Diploması/Osmanlı Diploması tarihi, Ortadoğu/Modern Ortadoğu/Ortadoğu'da Toplum ve Siyaset gibi. Belki bu yoruma 'özgün ve Batı dışı bir kuram geliştirmek için bu sayıda ders olmasının bir değeri var' diye itiraz edilebilir ancak iyi bir sosyal teori, yöntem, bilim felsefesi, tarihsel sosyoloji eğitimi olmadığı zaman bu birkaç ders ile öğrencilerin her hangi bir çıkarımda bulunabilmesi çok güçtür.

Burada soruna ilişkin birkaç endişeyi paylaşacak olursak;

- *Kavram Dersleri*: Kavram sorunu ile ilişkili endişem, Sula ve diğerlerinin saptadığı sorunla aynıdır; kavramlar disiplinin yapı taşlarıdır. Öğrenciler bu kavramlar aracılığıyla diyalog kurarlar. Ancak, 'akademisyenlerin kavram...anlatma konusundaki yetkinlikleri yetersiz olabilir' (Sula, 2023:274). Diğer taraftan çoğu zaman kavramlarla ilgili neredeyse ayrı bir

ders yer almaz. Bu alandaki eksikliği gidermek adına Sula vd. kavramlar serisine başladıklarını söylüyorlar (Sarı ve Sula 2021; Sarı ve Sula 2023).

Selçuk Üniversitesinde eğitim aldığım dönemde Erdem Özlük tarafından verilen Uİ Giriş derslerinde ilk dönem Uİ kavramları (Ulus, Devlet, Egemenlik, Sistem, Anarşi, Analiz Düzeyleri, Ontoloji-Epitemoloji), ikinci dönem ise Büyük Tartışmalar üzerinden Uİ Teorileri anlatılmaktaydı. Hocanın muazzam ders anlatımı bir tarafa, muhtemelen içten-içe bu konuların disiplinin özünü oluşturduğunu düşünmüş olmam gerekir ki dört yıl boyunca tekrar-tekrar bu derslere katılarak daha net bir şekilde öğrenmek istedim.

- *Teori Dersleri*: Olguların neden ve nasıl o şekilde beliriverdiği sorusu kadar ilginç olan, aynı sorulara farklı teorik lenslere bakabilmeyi öğrenmek ve farkında olmadığımız ön kabulleri görebilmektir de. Bir dönemde tüm teorileri anlatmak imkansızdır, diğer taraftan teori çalışmayan bazı akademisyenler için de iki-üç dönemde teorileri daha derinden anlatmak muhtemelen zordur. Yine de sekiz dönem boyunca her yarıyılıda en az bir veya iki zorunlu teorik derslerin yer alması gerektiğini düşünüyorum. Tüm teoriler ve temel metinler lisans düzeyinden itibaren her dönem ayrı bir ders olarak anlatılıp öğretilirse, o zaman mezuniyet sonrası veya lisansüstü dönemde öğrenciler daha yetkin bir şekilde diyalog kurabilirler.

Teori anlatımında en iyi yöntemin '*izmler*' (örneğin, realizm, liberalizm, inşacılık) üzerinden mi yoksa Büyük Tartışmalar (idealizm-realizm, gelenekselcilik-davranışsalcılık, pozitivism-postpozitivism) üzerinden mi olması gerektiği sıkça tartışılır. Ayrıca, derslerde genellikle ana akım teorilere daha fazla yer verildiği, eleştirel teorilerin ise yeterince işlenmediği eleştirisi de sıklıkla dile getirilir. Belki de bu tartışmalara ek olarak, derslerde Uluslararası İlişkiler disiplinini ABD, Britanya ve Latin Amerika gibi farklı ekoller üzerinden incelemek, öğrencilerin bu alanın teorik haritasını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir (Örneğin lisans düzeyinde Britanya denilince hemen İngiliz Okulu akla gelse de, LSE ve Sussex gibi tarihsel sosyolojiye dayanan güçlü okulların varlığı öğrencilerce sıklıkla göz

ardı edilmektedir.).

- *Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Dersleri:* Kavram üzerine yazılan tez sayısı 29 iken, iki yıl önce yayımlanan ve *All Azimuth, Uluslararası İlişkiler* ve *Insight Turkey* gibi dergilerdeki 587 makaleyi inceleyen başka bir çalışmada ise (Gökçe, 2022), ‘...genel bilim felsefesi bağlamında çalışmaların ön plana çıkmadığı, başat olanın bölge çalışmaları(nın) (%33,4) olduğu görülmüştür...Genel Bilim Felsefesi ekseninde yazılan makalelerin %3,6 seviyesinde olduğu’ tespitlerine yer verilmiştir.

Bilim felsefesi dünyanın neye benzediğine ve nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin bir çerçeve sunar. Araştırmacı da bu yaklaşımla gerçekliği açıklamaya çalışır. Teorik kavramlar en temelde meta-teorik düzeyde eleştirilir. Meta-teorik düzeyde yapılan bir okuma, teorinin varsayımlarını eleştirmenin en kestirme yoludur.

Teorilerin bilim felsefesi üzerinden tasnifini yapmak teorinin sınırlılığını kolay yoldan göstermeye olanak sağlar. Örneğin Wendt (1999), Waltz’un teorisinin (mikro-ekonomiye dayandığı için) aslında yapısalcı değil bireyci olduğunu gösterirken, Wendt’in kendi teorisinin de (Giddens’in yapılanmacı yaklaşımından uyarladığı için) sosyal olanı kültüre indirgediğini (Joseph, 2007) anlayabilmek, meta-teorik bir okuma (Kolasi, 2018) gerektir ki bu da Faruk Yalvaç’ın dediği gibi teorileri bilim felsefelerine göre tasnif etmenin daha uygun olduğunu göstermektedir. Zayıf temellere dayanan bir teori açıklama gücünü görece kaybedecektir. (Bu anlamda bir okuma için Faruk Yalvaç’ın TDP çalışmalarını bilim felsefesi üzerinden incelediği *Approaches to Turkish Foreign Policy: A Critical Realist Analysis* isimli çalışmasına bakılabilir. Sonuç kısmında Yalvaç, şu eleştiriyi yapmaktadır; ‘Bu yaklaşımların bariz eksikliklerinden biri, kullanılan terimlerin anlamlarının eleştirel bir şekilde ele alınmaması ve eleştirel olmayan bir şekilde benimsenen farklı yaklaşımların meta-teorik bir tartışmasının yapılmamasıdır.’)

- *Tarihsel Sosyoloji ve Kapitalizm Dersleri:* Tüm araştırma gündeminin odağında devletin yer almasına rağmen, uzunca bir dönem disiplinin bir

devlet teorisi yoktu. Erdem Özlük (2012) disipline hakim olan dört neden dolayısıyla (modernist siyasal alan, hakim pozitivist eğilim, anarşi ve Vestfalya Miti) bir devlet teorisinin olmadığını göstermektedir. Bu durum devletin çözümlenmesi gerekmeyen bir 'kara kutu' gibi ele alınmasına neden olmuştur. Ancak devleti kara kutu olmaktan çıkardığımız zaman, onun ne olduğu ve devlet içindeki çeşitli grupların (veya sınıfların) siyasal elitlerle çeşitli çatışmalar içine girerek uluslararası ilişkileri nasıl etkilediği tartışması önemli hale gelmektedir. Bu noktada, uzun süredir görmezden gelinen odadaki fil (kapitalizm) kaçınılmaz olarak tartışmaya dahil olmaktadır.

Nitekim farklı yazarlar jeopolitik ile kapitalizm arasında birbirine indirgenemez ilişkiyi ortaya koymuştur (Callinicos, 2014; Harvey, 2019; Yalvaç 2013). Örneğin Alex Callinicos (2007), '*Does capitalism need the state system?*' isimli makalesinde bu tartışmaların özetini sunmuş ve daha tutarlı bir yaklaşımı göstermeye çalışmıştır. Klevis Kolasi (2016: 239) de Theda Skocpol'e atıfla, uluslararası sistemin *uluslararası devletler sistemi ve dünya kapitalizmi* arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde olan ancak birbirlerine indirgenemez ve analitik açıdan özerk iki boyutu olduğunu göstermektedir. Yine Faruk Yalvaç (2024) , devlet üzerine yazdığı makalesinde bu tartışmayı incelikli bir şekilde açıklamaktadır.

Tarihsel Sosyoloji çalışmaları Uİ öğrencilerine uluslararası sistemi daha bütüncül bir şekilde incelemeyi ve teoriyi 'kronofetişizme' ve 'temposentrizme' (Hobson, 2015) indirgemenen dünyayı daha iyi anlamayı mümkün kılıyor. Ayrıca Uİ'de gözardı edilen devrimler ve milliyetçilik üzerine olan tartışmaları anlamayı da mümkün kılıyor. Bu nedenle, tüm uluslararası ilişkiler müfredatında en az iki-üç dönem boyunca öğretilmeyi hak ediyor.

Asıl sorun, bu konuları anlatabilecek yeterli sayıda kadrolara (veya gerekli yapısal olanaklara) sahip olup olmadığımızdır. Tabii ki uzmanlık alanları, yetersiz kadrolar ve dolayısıyla artan iş yükü nedeniyle, derslerin niteliği düşmektedir. Lisans okurken bir hocanın 2015 gibi yakın tarihte, '10 hocayla 300 kişiye sabah-akşam ders veriyoruz. ODTÜ'de 30 hoca 60 öğrenciye ders veriyor.' diyerek

yakındığını her zaman hatırlarım. Bazen yeni kadroların yetişmesini beklemekten başka çare kalmıyor. Örneğin Selçuk Üniversitesinde lisans öğrencisiyken, asistanlığa yeni başlayan hocaların son birkaç yılda Marksizm, Uluslararası Politik Ekonomi ve Teori gibi alanlarda doktora tezlerini tamamlayarak bölüme daha aktif bir şekilde katıldıklarını görmek oldukça sevindirici. Bu sürecin olumlu etkisini en başta müfredata yeni eklenen derslerde görmek mümkün. Ayrıca yöntem dersleri de artık üç dönemde verilmektedir. Ankara SBF’de ise diğer şeylerin yanı sıra, tarihsel sosyoloji ve milliyetçilik okumaları yapılabilmektedir.

Uİ’yi diğer disiplinlerden ayıran araştırma konusu *uluslararası sistem* ve onun *yapısı* ise, o zaman daha çok makro ve tarihsel analizin (*long durée*) Uİ pedagojisinin temel odak noktası olması gerekir dersek çok abartmayız (Kolasi, 2016; Little ve Buzan, 2000; Donnelly, 2023; Gills ve Gunder Frank, 2003; Rosenberg, 2002; Rosenberg ve Kurki; 2021; Anievas ve Nişancıoğlu, 2020, Buzan ve Lawson, 2017; Saul vd., 2014; Anievas and Matin, 2016; Albert et all. 2013; Albert et all. 2023). Diğer taraftan Uİ Disiplini yapı/yapan, pozitivizm/postpozitivizm, ontoloji/epistemoloji, modernizm/postmodernizm, gibi zorlu konuların tartışıldığı bir alandır. Ancak öğrencilerin daha çok dış politika analizi veya siyasi tarih çalışmalarına yöneldiği görülmektedir. Bunun temel bir nedeni, zannımca, birçok müfredattaki derslerin çoğunlukla alan ve bölge çalışmalarına ağırlık vermesidir. DPA ve alan/bölge çalışmaları tabii ki önemlidir ancak çok sayıda alan derslerinin sunulması, öğrencilerin disiplinin ajandasını yeterince kavrayamamalarına neden olabilir. Üniversitelerde bu kadar çok alan/bölge derslerinin ve ülkede artık yeterli sayıda düşünce kuruluşları olduğu göz önüne alındığında ise şu soruyu sormadan edemiyorum: Üniversiteler öğrencilerin düşünce kuruluşlarında staj yaparak edinecekleri bilgi birikimi ve analiz yetkinliğinden daha fazlasını sunabiliyor mu?

Bir öğrencisi bir keresinde James Rosenau’ya teorik düşünmeyi öğrenmek istediğini (*‘I would like you to teach me to think theory!’*) belirtmişti. Teorik düşünmebilmenin yetenek olup olmadığı tartışılır (Viotti ve Kauppi, 2012: 19-26) ancak bütüncül bir müfredatın teorik hayal gücünü geliştirebileceği konusunda genel bir fikir birliği vardır. İyi bir müfredat öğrencilerin Uİ Disiplinine olan yabancılaşmalarını önleyebilir ve kendi disiplinleri hakkında daha fazla söz sahibi olmalarını mümkün kılar. Bu kısımda öğrencilerin aidiyet duygularını

pekişmelerine yardımcı olacak bir öneride bulunuyorum. Ayrıca merak duygularını perçinleyecek diğer öğrenci dostu uygulama ve önerileri sıralamak istiyorum.

Benedict Anderson (1995: 20), ulusu bir hayali cemaat olarak tanımlar; 'hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyelerini tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder.' demektedir. Hayali cemaatler ortak anıları, acıları ve tarihi paylaşırlar ve ona göre, cemaatler, 'hayal edilme tarzlarına göre birbirilerinden ayrışırlar'. Eğer öyleyse, (disiplin sosyolojisi ile birlikte) disiplinin ana kahramanlarının *entelektüel ve biyografik hikayesini* öğrenmek bizi onlarla özdeşleştirir ve kimlik duygumuzu pekiştirmeye yardımcı olur. Bu da disipline olan bağlılığımızı güçlendirir. Bu hikayeler kimi zaman eğlenceli kimi zaman ise hüzünlüdür. Ayrıca teorilerin ve teorisyenlerin hangi bağlamda ve şartlarda çalışmalarını ürettiklerini anlamamıza yardımcı olur.

Teorisyenlerin gün içinde ne yaptıkları, ne zaman UI çalışmaya karar verdikleri ve entelektüel gelişimlerini öğrenmek 'sıkıcı' okumalar yanında çok daha merak uyandırıcıdır. Örneğin Robert Gilpin o kadar kapsamlı okumalar yapıyormuş ki, öğrencileri kendi aralarında 'Bob'un okumadığı bir şey bul' diye oyun oynarlarmış ve her zaman kaybederlermiş. Kenneth Waltz yazma konusunda aşırı titiz olduğu için, çoğu zaman bir cümleyi iki haftada yazarmış. Neden bu kadar çok zaman harcıyorsun diye sorduklarında (Realist teorinin ömrünün uzun olduğunu bildiği için) "ben yüzyıllarca okunmak için yazıyorum" diye yanıt verirmiş (Viotti, 2023). Robert Jervis kendi sesini diktafona kaydeder, odasının düzenlenmesine izin vermez ve odaya daha fazla kitap sığmasını sağlamak için çalışma masasını garip bir şekilde yerleştirmiş. Her zaman standart şekilde giyinir (yazın polo-shirt, kışın ise balıkçı yaka bir kazak) ve topluluk duygusuna önem verdiği için meslektaşlarını yemek toplantılarına (*Jervis lunch*) davet edermiş. Altı çocuk sahip olmasına rağmen İngiltere'de Uluslararası Politik Ekonomi disiplininin kurulmasını mümkün kılan ve gazetecilik içgüdüğü ile basit ve analitik ama ufuk açıcı tartışmaları ile disiplinin daha eleştirel bir görünüm almasına katkıda bulunun Susan Strange'in entelektüel yaşamı da çok çarpıcıdır. Çevre aktivisti olan annesinden ve üniversite hocası Judith Skhlara yapılan haksızlıktan etkilenen Robert Keohane ise, günlük yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda

oldukça hassas tutum sergilemiş ve eşi Nan Keohane'nin kariyeri ve çocukları için iki defa prestijli üniversitelerdeki görevinden vazgeçmiştir (Keohane, 1989) Bugün Keohane, aralarında Lisa Martin, Helen Milner ve Beth Simmons'ın da bulunduğu IPE alanındaki en önde gelen kadın akademisyenlerden bazılarına mentorluk yapmış olmasıyla tanınmaktadır (Cohen, 2008). . 1997 yılında Uluslararası Politik Ekonomide Kadınlar Derneği'nin (*Society for Women in International Political Economy*) ilk Mentorluk Ödülü'nü almıştır.

Bazı hikayeler ise gerçekten üzücüdür. Andrew Linklater ölümüne kadar beş yıla yayılan zorlu hastalığa katlanmak zorunda kalmış, yine de çalışmaya devam etmiştir. Otuz yıldan fazla akıl hastalığı sorunlarıyla uğraşan ve kötü bir süreç sonunda üniversiteden ayrılmak zorunda kalan David Dessler ise bir yıl önce vefat etmiştir. Ya da son zamanlarda göremediğimiz ahlaki iradeyi (henüz Arap Baharı yokken) 2009 gibi erken bir tarihte göstererek, Qaddafi Vakfi ile LSE arasında imzalanacak olan 1.5 milyon dolarlık hibe sözleşmesine Libya'daki insan hakları ihlalleri nedeniyle itiraz eden ve imzalanmaması için uzun tartışmalara giren Fred Halliday'ı anmak, öğrencilere her zaman doğru olanı savunmak ve bir şeye hâlâ umut etmek için gösterilebilecek bir örnek teşkil etmektedir.

Benzer örnekler Türkiye'den de verilebilir. Her gün gördüğümüz ve çalışmalarını okuduğumuz hocalarımızın hikayeleri daha ilgi çekicidir. Örneğin 1970'li yıllarda LSE'de eğitim alan Faruk Yalvaç, Susan Strange'in asistanlığı yapmış, üniversitenin zengin akademik kadrosundan daha çok şey öğrenmek için diğer bölüm derslerine katılmıştır. Aynı zamanda Roy Bhaskar'ın o yıllardaki bilim felsefesindeki devriminden etkilenmiştir. Bugün daha çok tartışmaya başladığımız Eleştirel Realizm'in bilim felsefesini ilk defa aslında Alexander Wendt'in değil, Faruk Yalvaç'ın kullanarak doktora tezine uyarladığını bilmek gerçekten de hayranlık uyandırıcıdır. Ya da henüz pek tanınmıyorken Susan Strange'in Faruk Hoca'ya 'Robert Cox diye birisi gelmiş. Git bak-bakalım kimmiş' dediğini ve konferans salonunda pek bir kimse olmadığı için Cox ve Faruk Hoca'nın saatlerce konuştuğunu bilmek de gerçekten ilginç bir tecrübedir. Başka bir örnek vermek gerekirse, Türk Uİ Disiplininde inşacılığın erken safhalarında, ilk tezi yazan Şaban Çalış'ın kimlik üzerine yazmak istediği çalışmasını kabul ettirmek, ancak danışmanı tesadüfen vefat ettikten sonra başka bir hoca ile birlikte mümkün olmuştur. Pınar Bilgin bir derste tesadüfen Thomas Kuhn'u (ve geldiği

Aberystwyth üniversitesinde ilk defa açılan Eleştirel Güvenlik Çalışmaları dersi ile birlikte), Nuri Yurdusev ise Mukaddime'yi okuma şansını elde ederek kendi tahayyüllerini inşa etmişlerdir.

Ben entelektüel tarih ve disiplin sosyolojisi üzerinden dersleri anlatmanın öğrenciler için ayrıca ilgi çekici olacağını ve bütüncül müfredatla birlikte alacakları bu eğitimin mezunu oldukları Uİ Disiplinine yabancılaşmalarını önleyeceğini düşünüyorum. Derslerde hocalar yer-yer bu bilgileri paylaşıyorlar da ayrı bir ders olarak kapsamlı bir şekilde müfredata dahil edilebilir. Bununla ilgili çalışmalar, az olmasına rağmen, çok da yetersiz değil. Martin Griffiths'in 50 temel düşünürü anlattığı kitabı ve Erhan Büyükakıncı'nın derlediği *Savaş Kuramları ve Barış Çalışmaları* üzerinden bir anlatım, iyi bir başlangıç olabilir. Birçok kitap ise sadece çevrilmeyi bekliyor. Örneğin Benjamin Cohen'in 'Uluslararası Politik Ekonomi: Entelektüel Bir Tarih' (*International Political Economy: An Intellectual History*) isimli kitabı, Uİ ve UPE alanında katkılar sunmuş Muhteşem Yediliyi (Robert Keohane, Robert Gilpin, Susan Strange, Charles Kindleberger, Robert Cox, Steven Krasner, Peter Katzenstein/Magnificent Seven) ve onların disipline olan katkılarını anlatıyor. Joseph Kruzel ve James Rosenau tarafından derlenen ve 34 Uİ akademisyenin otobiyografik hikayesinin paylaşıldığı çalışma (*Journeys through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-four Academic Travelers*), öğrencilere hayranlık duydukları teorisyenlerin hikayelerini öğrenmelerinde yardımcı olacaktır. Kenneth Thompson'nun Uluslararası İlişkilerin Ustaları (*Masters of International Thought*) kitabında on sekiz teorisyenin dünya görüşü anlatılmaktayken, Iver B. Neumann ve Ole Weaver tarafından derlenen Uluslararası İlişkilerin Geleceği: Yeni Teorisyenler (*The Future of International Relations: Masters in the Making?*) isimli kitapta da on iki çağdaş Uİ Disiplini düşünürün yaklaşımları eleştirel bir şekilde ele alınmaktadır. Geçen yıl yayımlanan ve Paul Viotti tarafından yazılan 'Kenneth Waltz: Entelektüel Bir Biyografi' (*Kenneth Waltz: An Intellectual Biography*) isimli kitabın ise mutlaka Türkçeye çevrilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar nihayetinde en önemli etkenin nitelikli bir akademisyen tarafından sunulan dersler olduğunu düşünsem de, öğrencilerin merakını artıracak birkaç öneriyi listelemek istiyorum.

- **Çevrilmeyi Bekleyen Çalışmalar:** Diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında, Uİ Disiplinin temel kitaplarının birçoğunun hala Türkçe'ye çevrilmediğini görmek üzücüdür. Yeni yayımlanan çalışmalarından bazılarının çevrilmeye başlanmasına rağmen, disiplinin en temel kitaplarının bir çoğu hala tercüme edilmemiştir (bu konudaki temel bir eleştiri için bkz. (Sula vd. 2023:277))
- **Temel kitapların Türkçeye kazandırılması:** Teori kitapları bir tarafa, örneğin Amerikan Dış Politikası üzerine okutulacak kapsamlı bir giriş kitabımız hala bulunmamaktadır. Son yüz yılın en önemli devleti olan ve muhtemelen bu yüzyılın sonuna kadar uluslararası ilişkileri etkileyecek olan devlet hakkında Uİ öğrencilerinin bilgi birikimi çok zayıftır. Michael Cox ve Doug Stokes'un derlediği *US Foreign Policy* ve benzeri kitaplar Türkçe'ye kazandırılmayı bekliyor.
- **Çeşitli derleme çeviriler:** Birçok ilgi çekici makale derlenerek Türkçeye çevrilirse, öğrencilerin bu tartışmaları takip etme istekleri daha da artabilir. Örneğin Susan Strange - Stephen Krasner tartışmaları (*Wake up, Krasner! The world has changed*); Cynthia Weber'in Robert Keohane'e yanıt verdiği makalesi (*Good Girls, Little Girls, and Bad Girls: Male Paranoia in Robert Keohane's Critique of Feminist International Relations*). Stephen Walt'un meşhur iki makalesi; *International Relations: One World, Many Theories* ve *The relationship between theory and policy in international relations*. Ya da Stephano Guzzini, *The Significance and Roles of Teaching Theory in International Relations*.
- **IR Theory Talks çevirileri:** Lisans öğrencilerinin birçoğunun İngilizcesinin zayıf olduğu dikkate alındığında, Entelektüel tarih okumaları için *IR Theory Talks* çevirileri ayrıca eklenebilir. (Benzer çalışmalar Türk Uİ disiplinine katkı sunan hocalarla yapılabilir. Küresel Konuşmalar'ın *Benim Hikayem* ya da Bilkent CFPPR TÜİD Serisi (*Uİ Disiplininde Büyük/Hocalık*) çok değerli iki denemedir.)

- **Youtube videosu çevirileri:** Kitapta okuduğumuz teorisyenleri dinleyebilmek ve onların tartışmalarını takip edebilmek gerçekten ilgi çekicidir. Uluslararası İlişkiler youtube kanalının yapmaya çalıştığı aslında budur. Ancak malesef bireysel çaba ile başarılabilecek bir çaba değildir. *Conversation With History, Head to Head, LSE Ideas* ve çeşitli üniversitelerce yayımlanan birçok teorik tartışma ve sohbetler kolektif bir çaba ile Türkçe'ye kazandırılabilir ve derslerde ek materyal olarak kullanılabilir. (Sezen Kaya Sönmez ve Erman Ermihan'ın yürüttüğü *Paradigma* podcastları ile Ferhat Zabun'un yarım kalan *Yerden Yüksek* programı bunun iki farklı güzel bir örneğidir.)
- **Münazaralar:** Son yıllarda simulasyon ile Uİ eğitimi ciddi oranda bir karşılık bulmuştur. Yakın zamanda *Simülasyonlarla Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi* isimli bir kitap dahi yayımlanmıştır. Bazı üniversitelerde ise Model United Nations (MUN) münazaraları yapılmaktadır. Ben bunların dışında ayrıca Teori Münazaraları (ve/veya Türkçe MUN'lar) yapılmasını öneriyorum. Münazaralar teorik konularda öğrencilerin bilgilerinin pekişmesine yardımcı olabilir ve daha tutarlı tartışmalar yapabilmelerine olanak sağlar. *Oxford Union Society* ve *Mehdi Hasan - Head to Head* bunun mükemmel bir örneğidir.
- **Görsellerle Dünya Tarihi ve Stand Up'la Politika Öğrenmek.** Birçok üniversitede artık *Sinema ve Uluslararası İlişkiler* dersleri verilmektedir. Benzer şekilde görseller resimler, karikatürler ve stand up'lar ile ayrı bir ders programı hazırlanabilir. Uİ öğrencileri olarak hayal edecek olursak, koca uluslararası ilişkiler anlatısında ancak iki resim hemen aklımızda belirivermektedir. Westphalia Barışı ve Versay Konferansı. Ancak devrimleri, savaşları, politik sorunları ilginç bir şekilde yansıtan ve gösteren onlarca resim vardır. TOBB Ekonomi ve Teknoloji üniversitesinde bu yılın başında yapılan *Oryantalizm ve Oksidentalizm Arasında Görsel Kültür & Uluslararası İlişkiler* isimli panel, görseller üzerinden bir anlatımın ne kadar değerli olduğunu ortaya koymuştur. Jonathan Mercer'in (2023) geçen yıl yayımlanan *Racism, Stereotypes, and War* isimli çalışmasında ise, Rus-Japon Savaşı sırasında yayımlanan karikatürler üzerinden ötekilerin nasıl tasavvür edildiği ve bu durumun

dış politikalarına nasıl yansıdığı gösterilmiştir.

Stand Up'lar politik konuları mizahi yoldan sunan ve çoğu zaman öğretici ve eleştirel düşünmeyi mümkün kılan bir alan sağlar. Dave Chappelle, George Carlin, Michael Che, Ricky Gervais, Bassem Youssef gibi politik mizah yapan komedyenlerin öğrenciler tarafından izlenilip derslerde tartışılması, sınıf ortamında merak duygularını artırabilir. Bir siyahi olan Dave Chappelle'in, Donald Trump iktidara gelirse, onlar için mücadele edeceğini söyleyen bir yoksul beyaza; 'You are poor..He is fighting for me' diyerek yanıt vermesi, sınıf ilişkilerini göstermesi açısından gerçekten değerli bir şakadır. Judah Friedlander'ın *America Is the Greatest Country in the United States* veya Colin Quinn'in *Red State Blue State* stand up'ı de bunun güzel bir örneğidir.

Sonuç

Bu yazıda Uİ Disiplinine yabancılaşmanın, öğrenciler arasında bir kimlik duygusu oluşmaması nedeniyle ortaya çıktığını, bunun da daha bütüncül bir müfredat programı ve merak duygusunun inşa edilmesiyle aşılabileceğini göstermeye çalıştım.

Birkaç yıllık öğrencilik hayatımda ve en az bir yıldır yürütmeye çalıştığım Uluslararası İlişkiler sayfasında gördüğüm kadarıyla, birçok öğrenci okuduğu bölüme yabancılaşmış ve bir disiplin olarak Uİ'ye gerek olmadığını söyleyerek 'analiz' yapmak için haber ve Siyasi Tarih okumalarına yönelmiştir. Bu bir yönüyle 2018 TRİP anket sonuçları ile paralellik arz etmektedir. Teori öğretimine önem vermelerine rağmen akademisyenlerin, kendi araştırmalarında kullandıkları 'Politika Analizi' yöntemi dünya ortalamasının çok-çok üstündedir. Dünya ortalaması %12 iken, Türkiye ortalaması %30'dur. Saf teori üretmeye olan ilgi ise, 'diğer ülkelerle kıyaslandığında ortalamanın epey gerisinde kalmaktadır' (Aydın ve Cizdaroğlu, 2019: 27). *Uluslararası İlişkiler* dergisinin 2004-2017 yılları arasındaki bibliyometrik analizini yapan başka bir çalışmaya göre ise, teori araştırmalarında 'birinci büyük tartışmanın ötesine geçilemediği, metodolojik ve epistemolojik konu ve yöntemlere hemen hiç yer verilmediği görülmüştür'

(Çokişler, 2019: 56).

Uİ'nin gereksiz olduğunu düşünenler kadar, dünyayı daha iyi anlamak için teorilere ve kavramlara ihtiyaç olduğunu düşünen pek çok öğrenci de vardır. Bu öğrenciler gerçekten de iyi bir açıklamaya ilgi duyuyorlar. Ancak teorik okumalar yapmalarına rağmen indirgemeci yaklaşımlardan kaçamamaktalar.

Bitirirken konu hakkında, Chris Brown'dan (2019 [1997] : viii) uzun-uzun alıntılanmaya değer bir parça sunmak istiyorum;

Bazen 'teori'nin yalnızca 'ileri düzey' öğrenciler için uygun olduğu ve bir giriş metninin teorik odaklı olmaması gerektiği varsayılmaktadır. Öğrencilerin teoriyle ilgilenmedikleri, Uluslararası İlişkileri pratik bir yönelimle okudukları ve kavramsal ve soyut düşünceleri istendiğinde yabancılaşıacakları (..) korkusu vardır. Bu tutumlara karşı koyulmalıdır. Uluslararası İlişkiler ve diğer sosyal bilimlere dair tüm anlayışlar zorunlu olarak teoriktir; tek mesele bunun açıkça ifade edilip edilmemesidir ve çoğu iyi öğrenci bunun farkındadır. Asıl tehlike, Uluslararası İlişkileri bir tür teorik olmayan söylem, 'güncel olaylar', 'üst düzey gazeteciliğe' bir ek olarak sunarak, öğrencilerimiz arasındaki parlak teorisyenleri yabancılaştırmamız ve yalnızca daha ampirik bir zihin yapısına sahip olanları çekmemizdir. Bu durum özellikle can sıkıcıdır çünkü 1994'te olduğu gibi bugün de Uluslararası İlişkiler, kuramsal açıdan sofistike ve zorlu bir sosyal bilimdir...Neyse ki bu durum, konuyla ilgili çok sayıda teorik açıdan sofistike, yüksek kaliteli araştırma öğrencisine de yansımaktadır; ilginç ve iç karartıcı olan, bu öğrencilerin kaçının Uİ teorisinin önemini kendilerinin keşfetmiş olduğu ve ne kadar azının Uİ alanında lisans eğitimi alarak konuya gelmiş olduğudur.

*"şeylerin nedenini anlayabilmiş kişi şanslıdır"

NOT: Türk Uİ Disiplinin ilk derneği olan UİK'in kuruluşunun ve 2005 yılında Ilgazda yapılan ('özellikleri bakımından birinci sayılabilecek') *Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Çalıştayı* isimli toplantının 20. yılına

tesadüf eden bu yazı, aradan geçen zamanda çok değişmesine rağmen bazı sorunların hala devam ettiğini göstermektedir. 20 yıl sonra toplantı tutanaklarını okuyunca, toplantıya katılan hocaların eleştirileri ile burada paylaşılan endişelerin neredeyse birçok yönden üst-üste düşmesi öğrenci olarak benim açımdan gerçekten şaşırtıcıdır.

2016 yılında katıldığı bir toplantıda Mustafa Aydın (2018) bu sorunların, Türk Uİ Disiplinin oldukça genç bir disiplin olması, zayıf kurumsallaşma, orta öğretimdeki sorunlar vs. gibi nedenlerle kaynaklandığını açıklamaktadır. Yine de bizim jenerasyonun çok şanslı olduğunu belirtmek gerekiyor. Çoğu üniversitede hali hazırda son derece yetkin hocalar yer almaktadır ve birçok hoca, Uİ disiplinin en iyi şekilde anlatmak ve disiplini sevdirmek için büyük bir çaba sarfetmektedir.

Bu gayreti gösteren, öğrencisine değer vererek emek sarfeden ve disiplinin gelişimine katkıda bulunan tüm hocalara saygılarımı sunuyorum.

Kaynakça

'End of International Relations Theory? A Special Issue' (2013), *European Journal of International Relations*. 19 (3).

'Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi', *Uluslararası İlişkiler*, Özel Sayı, 2 (6).

'Yöntem', (2021) *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı, 42 (1).

Albert, M., vd. (2023) *The Social Evolution of World Politics*, Transcrip Publishing

Albet, M., vd. (2014) *Bringing sociology to international relations: world politics as differentiation theory*, Cambridge University Press

Anderson, B. (1993), *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Metis Yayınları

Anievas, A., K. Matin (2016) *Historical Sociology and World History: Uneven and Combined Development over the Longue Durée*, Rowman & Littlefield International

Anievas, A., K. Nişancıoğlu (2020) *Batı'nın Egemenliği Nasıl Kuruldu? Kapitalizmin Jeopolitik Kökenleri*, Yordam Kitap

Aydın M. (2018) Roundtable Discussion on Homegrown Theorizing, *All Azimuth*, V7, N2, 101-103.

Aydın, M., C. Dizdaroğlu,, (2019) "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler: TRIP 2018 Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası İlişkiler*, 16, (64), s. 3-28,

Aydınlı E. (2022), 'Giriş', içinde der. Ersel Aydınlı, *Uluslararası İlişkilerde Metodoloji*, Koç Üniversitesi Yayınları, s. 11-21.

Brown, C., (2019), *Understanding International Relations*, Bloomsbury Academic, 5th Edition

Buzan, B., G. Lawson (2015) *The Global Transformation: History, Modernity and the Making of International Relations*, Cambridge University Press.

Buzan, B., R. Little, (2000) *International Systems in World History*, Oxford University Press

Büyükakıncı, E. der. (2018), *Barış Çalışmaları*, Adres Yayınları

Büyükakıncı, E. der. (2021), *Savaş Kuramları*, Adres Yayınları

Callinicos, A. (2014), *Emperyalizm ve Küresel Ekonomi Politik*, Phoenix Yayınevi

Callinicos, A., (2007), 'Does capitalism need the state system?', *Cambridge Review of International Affairs*, 20 (4), 533-549.

Çokişler, E., (2019) "Uluslararası İlişkiler Dergisinin Bibliyometrik Analizi (2004-2017)", *Uluslararası İlişkiler*, 16, (64), s. 29-56

Donnelly, J. (2023), *Systems, Relations, and the Structures of International Societies*, Cambridge University Press

Dunne, T., Hansen, L., Wight, C. (2013), 'The End of International Relations Theory?', *European Journal of International Relations*, Special Issue, 19(3) 405-425.

Gilles, B., A. Gunder Frank (2003), *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?*, İmge Kitapevi.

Gökçe, E. U., (2022) "All Azimuth, Insight Turkey ve Uluslararası İlişkiler Dergilerinde Yayımlanan Makalelerde Genel Bilim Felsefesinin Yeri", *Uluslararası İlişkiler*, 19, 75, s. 3-22

Grenier, F. (2015), 'An eclectic fox: IR from restrictive discipline to hybrid and pluralist field', *International Relations*, 29 (2), 250-254.

Grenier, F., Turton, H. L., & Beaulieu-Brossard, P. (2015). 'The struggle over the identity of IR: What is at stake in the disciplinary debate within and beyond academia', Special Issue/Forum, *International Relations*, 29(2),

Griffiths, M. vd. (2020) *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Nobel Akademik Yayıncılık, 2. Baskı.

Guilhot, N, ed. (2011) *The Invention of International Relations Theory: Realism, the Rockefeller Foundation, and the 1954 Conference on Theory*, Columbia University Press.

Guzzini, S., (2001), "The Significance and Roles of Teaching Theory in International Relations", *JIRD*, 4 (2), 98-117

Haas, Peter M., (1992), 'Knowledge, Power, and International Policy', *International Organization*, 46 (1), 1-35.

Halliday, F. (2011), 'Memorandum to the London School of Economics Council warning it not to accept a grant from the Qaddafi Foundation', Open Democracy.

Harvey, D., (2021), *Yeni Emperyalizm*, Sel Yayınları, 2. Baskı.

Hobson, J., Hobden, S. (2015), der., *Uluslararası İlişkilerin Tarihsel Sosyolojisi*, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

Joseph, J. (2007), 'Philosophy in International Relations: A Scientific Realist Approach', *Millennium: Journal of International Studies*, 35 (2), 345-359.

Joseph, J. (2007), 'Philosophy in International Relations: A Scientific Realist Approach', *Millennium: Journal of International Studies*, 35, 2.

Joseph, J., Wight, C. (2010), *Scientific Realism and International Relations*, Routledge

Keohane, Robert O. (1989), *International Institutions And State Power*, Routledge, s.21-35.

Kolasi, K. (2016) *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*, Siyasal Kitapevi

Kolasi, K. (2018) "Uluslararası İlişkilerde Sosyal Ontoloji Kavrayışının Meta-Teorik Eleştirisi", *Uluslararası İlişkiler*, 13 (59), s. 3-18.

Layder, D. (2006), *Sosyal Teoriye Giriş*, Küre Yayınları.

Mearsheimer J., Walt, S. (2013), "Leaving theory behind: Why simplistic hypothesis testing is bad for International Relations", *European Journal of International Relations*, 19 (3), 427-457.

Mehmetçik, H. vd. (2024), 'Socializing IR: Turkish IR Scholars and their Twitter Interactions' *All Azimuth*, 13 (1) 139-158.

Mercer, J. (2023) 'Racism, Stereotypes, and War', *International Security*, 48 (2), 7-48.

Neumann, I., O. Weaver (1997), *The Future of International Relations: Masters in the Making?*, Routledge.

Özlük, E. (2016), 'Uluslararası İlişkiler Disiplininin Krizleri ve Aksiyolojik Sessizliği', *The Journal of Academic Social Science Studies*, 44, 91-106.

Özlük,, E. (2012), *Uluslararası İlişkilerde Devlet*, Çizgi Kitapevi.

Rosenberg, J. (2016), 'International Relations in the prison of Political Science', *International Relations*, 30 (2), 1-27.

Rosenberg, J., M. Kurki (2021) *Rethinking Globalizations Multiplicity: A New Common Ground for International Relations?*, Routledge

Rosenberg, Justin (2002) *The Follies of Globalisation Theory: Polemical Essays*, Verso.

Rüma, İ. (2024) Dünyayı ve Türkiye'yi Anlamak için Uluslararası İlişkiler Disiplini Bir Rehber Midir?, *Panorama Dergisi*.

Sarı, B., Sula İ. E. der. (2021), *Kuramsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*, Nobel Akademik Yayıncılık

Saull, R. vd. (2014) *The Longue Durée of the Far-Right: An International Historical Sociology*, Routledge.

Schmidt, B. C., N. Gulhot (2019) *Historiographical Investigations in International Relations*, Springer.

Strange, S. (1994) 'Wake up, Krasner! The world has changed', *Review of International Political Economy*, 1 (2), 209-219

Sula, I. E, Sarı, B der. (2023) 'Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram ve Kavramlar', *Marmara Siyasal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, Aralık.

Sula, I. E., Sarı B., Lüleci-Sula, Ç. (2023), 'From Prescription to Treatment: The Disciplinary (under)Achievement of IR in Turkey', *All Azimuth*, 12 (2), 261-280.

Sula, I.E., (2022) "Global' IR and Self-Reflections in Turkey: Methodology, Data Collection, and Data Repository", *All Azimuth*, 11, 1, 123-42.

Thompson, K. (1980), *Masters of International Thought*, Louisiana State University Press.

Viotti, P. R. (2023), *Kenneth Waltz: An Intellectual Biography*, Columbia University Press

Viotti, P., Kauppi, M., (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Nobel Akademik Yayıncılık

Walt, Stephen M. (1998) 'International Relations: One World, Many Theories', *Foreign Policy*, 110, 29-32

Wæver, O. (1998), 'The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations', *International Organization* 52, (4), 687-727.

Weaver, O. (1998), 'The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations', *International Organisation*, 52 (4), 687-727

Weber, C. (1994), "Good Girls, Little Girls, and Bad Girls: Male Paranoia in Robert Keohane's Critique of Feminist International Relations", *Millennium: Journal of International Studies*, 23 (2) 337-49

Wendt, A., (1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge University

Yalvaç F. (2015) 'Approaches to Turkish Foreign Policy: A Critical Realist Analysis' *Turkish Studies*, 15 (1), 117-138.

Yalvaç F. (2018), 'Uluslararası İlişkilerin Tarihsel Sosyolojisi', *Küresel Çalışmalar*.

Yalvaç F. (2021), 'Marksizm ve Uluslararası İlişkiler', *Küresel Çalışmalar*.

Yalvaç, F. (2013), "Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi", *Uluslararası İlişkiler*, 10, 38, s. 3-28.

Yalvaç, F. (2024), 'Eleştirel Politik Ekonomi Yaklaşımı Açısından Devlet-Toplum-Sistem İlişkisi', içinde der. Tarık Oğuzlu ve Öner Akgül, *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkileri Okumak*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.29-59.

Rasul Almamadov

Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler mezunudur. Yüksek Lisans eğitimine Ankara Üniversitesinde devam etmiştir. Erasmus programı ile Bratislava Ekonomi Üniversitesi ve Vytautas Magnus Üniversitesinde bulunmuştur. Uluslararası İlişkiler (@globaltheory) isimli Youtube kanalında Uİ öğrencileri için çeviriler yapmaktadır. Uİ Teorileri, Marksizm, Tarihsel Sosyoloji ve Uİ disiplini tarihi ile ilgilenmektedir. Twitter için bkz. <https://x.com/rasulalmammadov>

Bu yazıya atıf için: Rasul Almammadov, “Bir Yüksek Lisans Öğrencisinin Gözünden Uluslararası İlişkiler Pedagojisi ” Panorama, Çevrimiçi Yayın, 23 Kasım 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/11/23/ui-pedagojisi-ra>

Telif @PanoramaGlobal. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları PanoramaGlobal'e aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.